

УДК 796:94(=16)(477)

Лазоренко С.А., Чхайло М.Б., Балашов Д.І.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА НАРОДІВ, ЩО НАСЕЛЯЛИ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ДОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ ДОБИ

Більшість сучасних науковців, котрі пишуть навчальну літературу з історії фізичної культури нашої країни, розпочинають свої фоліанти з розповідей про фізичний і військовий вишкіл слов'ян часів Київської Русі. Повністю ігноруючи цивілізації, що населяли Великий Європейський степ, за причини недостовірності інформації про ці народи. Але до наших днів збереглися грецькі, римські та візантійські рукописи, написана велика кількість історичних книжок і наукових статей про відважних, сміливих та авантюристичних кочовиків, які мужньо боронили свої землі від посягань інших степних мешканців – про кіммерійців, скіфів та сарматів. Народів, які освоїли наддніпрянські степи задовго до слов'ян.

У статті зроблена спроба систематизувати та реалістично представити історичну інформацію про військову і фізичну культуру, про ініціативні заходи народів, що населяли територію України в до слов'янський період.

Ключові слова: історія фізичної культури, фізична культура, військовий вишкіл, скіфи, сармати, кіммерійці.

Постановка проблеми. Більшість вітчизняних науковців і вчених близького зарубіжжя, які є фахівцями історії фізичної культури, чомусь починають свої наукові пошуки з часів становлення слов'ян як народу та Київської Русі. Описуючи у своїх підручниках, вишкіл слов'ян і військову підготовку княжого війська керманічів Київської державності середніх віків [1]. Не даючи відповіді на питання, надбання яких народів у сфері фізичної культури, стали основою системи ініціативних заходів і військово-прикладного вишколу слов'янських юнаків і дівчат. Адже терени, які облюбували свого часу венеди, анти і склавини (племена, що трансформувалися згодом у слов'янський етнос), освоювали протягом століть довгий час скіфи і сармати. Які починаючи з VII ст. до н.е. і аж до III ст. н.е. мешкали на території Великого Євразійського степу.

На сьогодні, офіційна історія чомусь не має чіткої думки, щодо походження слов'янського народу від кочових племен скіфів. Але ми звернемося до старослов'янських хронологій, і зокрема до "Повести временных лет" і процитуємо Нестора Літописця і його послідовника ігумена Сільвестра: "Поляне же, жившіє сами по себе, как мы уже говорили, были из славянского города и только после назывались полянами, и древляне произошли от тех же славян и так же не сразу назывались древляне; радимичи же и вятичи – от рода ляхов. Были ведь два брата у ляхов – Радим, а другой – Вятко; и пришли и сели: Радим на Соже, и от него прозвались радимичи, а Вятко сел с родом своим по Оке, от него получились своёназвание вятичи. И жили между собою в миреполье, древляне, северяне, радимичи, вятичи и хорваты. Дулебы же жили по Бугу, где ныне волыняне, а уличи и тиверцы сидели по Днестру и соседили с Дунаем. Было их множество: сидели они прежде по Днестру до самого моря, и сохранились города их и до ныне; вот почему греки называли их "Великая Скифия" [5]. "Велесова книга", "Іоакімівський літопис" та ін. теж обстоюють думку про спорідненість двох етносів. Батько історії Геродот у своїх роботах, де-юре підтверджує походження слов'янського елемента з надр скіфської культури [2]. Більш за все, на формування древньоруського народу впливали культури народів, з якими слов'яни мешкали довгий час пліч-о-пліч. Спочатку це були скіфи (довгий час племена венедів, анти і склавинів входили до складу Скіфського царства), потім сармати, гуни, авари, хозари, половці та ін.[4]. Тож спробувавши дати визначення історії у новій інтерпретації, як науки котра вивчає трансформацію етносів, народів та народностей, усе стає на свої позиції. Зазначеним вище, підтримаємо погляди А.М. Хазанова та Б.А. Рибаківа, які вбачали розвиток слов'янського елемента з глибин скіфського етносу.

Тому у даній науковій статті, авторський колектив, на основі аналізу науково-методичної літератури, узагальнив відомості про прикладне, військове та ініціативне значення фізичної культури народів, які освоювали рівнини Великого Європейського степу у до слов'янські часи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історії та культурі народів, що мешкали на території нинішньої України фізична культура, а особливо її військова складова, мала досить важливе значення. Спосіб життя стародавніх кіммерійців, скіфів, сарматів повною мірою залежав від важкої фізичної праці: обробітку землі, пасовищного скотарства, виробництва господарської продукції тощо. Тому Гіппократ описуючи морфологію скіфів, які мешкали вздовж Борисфена (Дніпра), указує на їх не високий зріст, але підкреслює широкоплечість та не аби яку витривалість. Скіфія весь час була об'єктом зазіхання з боку інших кочових племен, які територіально межували з нею. Золото скіфів приваблювало персів, їхній цар Кір навіть намагався війною побороти вольнолюбивий степовий народ, але потерпів поразку [2]. Помірні клімато-географічні умови, добрі пасовища, рідкісні чорноземи, які давали гарні врожаї приваблювали інших степовиків, які бажали володіти скіфською територією. Тому для збереження власної незалежності

і ідентичності, прадавнім мешканцям Борисфенії весь час треба було підтримувати військову культуру на високому рівні. "Найвищий стан військового мистецтва завжди відповідав високій культурі й цивілізації народу, за яких лише і можливе необхідне для успішного ведення війни найвище напруження усіх духовних і матеріальних сил людей" – пише Т.Б. Каландрук[3]. Історія бойового мистецтва киммерійців, скіфів, сарматів формувалася на основі рукопашного бою, з використанням зброї, або без неї, вмiлого користування списом, луком і мечем, вправного володіння конем. Техніка і тактика ведення бою скіфів адаптувалася повністю до рельєфу місцевості, на якій відбувалися воєнні дії [2].

З появою грецьких поселень на Кримському півострові у середині VII ст. до н.е. відбувається обмін інформацією у спортивній сфері, методиці та організації проведення змагальних заходів між еллінами та скіфами. Про це пише у своїй роботі М.В. Скржинська[6].

Мета даної статті – узагальнення та систематизація інформації за результатами аналізу науково-методичної літератури щодо систематизації розрізних відомостей про військову та фізичну культуру кочових народів Європейського степу, яка внесла неочікуваний вклад у становлення та розквіт однієї з найвеличніших культур середньовіччя – Київської Русі.

Результати дослідження та їх обговорення. Скіфи мешкали на землях Великого Євразійського Степу (Північне Причорномор'я, рівнини Наддніпрянщини та долини річок Бугу і Дунаю), витіснивши з указаних територій киммерійців. Відомості про скіфів засвідчують грецькі і римські автори та археологічні знахідки. Найповніший опис Скіфського царства і скіфів ми зустрічаємо у четвертій книзі Геродотовської "Історії" під назвою "Мельпомена". Ніхто краще за "батька історії" не знав скіфів, їхню культуру, традиції, спосіб життя тощо. У V ст. до н.е. Геродот здійснює мандрівку Скіфією і записує нотатки про дивний кочовий народ, які будуть основою згаданої книги. Фізичний тип та морфологію скіфів описав Гіппократ: "Фігури їх товсті, м'ясисті, не членороздільні, слабкі, мляві. При своїй широкій, безбородій зовнішності скіфи всі на одне обличчя. Народ скіфський від холоду русавий, так як сонце його не пече. Біле тіло обпалюється морозом і воно червоніє". У скіфів була більш світла в порівнянні з греками пігментація волосся. Зображення скіфів є на гончарних та ювелірних виробах (скіфська пектораль, золотий гребінець з зображенням скіфських воїнів, золотий та срібний ритуальний посуд та ін. прикраси), на інших предметах скіфської і грецької роботи, знайдених у курганах Північного Причорномор'я (територія Герросу – долина поховання скіфських царів і жерців). На них представлені скіфи яскраво вираженого європеїдного типу, з гладким або злегка хвилястим волоссям на голові.

Вся історія існування Скіфського царства пов'язана з постійними військовими походами. Під проводом скіфи вирушали у військові кампанії у Передню і Малу Азію де воювали то з киммерійцями, то з асирійцями і мідійцями, пройшли Месопотамію, Сирію, Палестину і досягли кордонів Єгипту. Перебуваючи в країнах Малої Азії, скіфи перебрали багато елементів східної культури, зокрема у військовій справі і мистецтві, зазнали змін у своєму державному і побутовому устрої, особливо у наданні племінному вождеві прерогатив царя-деспота. Так вже у першій половині IV ст. до н.е. скіфський ватажок на ім'я Атей сконцентрував у своїх руках всю владу і створив у Північному Причорномор'ї могутню державу, столиця якої знаходилась поблизу містечка Кам'янка-Дніпровська (Кам'янське городище) Запорізької області. В цей час Атей вів переможні війни з фракійцями і стримав (339 р. до н.е.) похід військ Філіпа II Македонського, в бою з яким сам загинув. У 331 р. до н.е. скіфи перемогли і знищили військо Олександра Македонського, під проводом його намісника Зоїпіріона 349–290 рр. до н.е. А до цього в 514 або 513 рр. до н.е., вибивши під проводом своїх трьох царів з підвладної їм території армію перського царя Дарія I Гістаспа, котрий намагався завоювати Скіфію. За часів своєї могутності скіфи часто ходили у військові походи в Південну та Центральну Європу. Пам'ятки їхнього озброєння й мистецтва зустрічаються на території Болгарії, Угорщини, Німеччини і Польщі. Їхній похід на територію сучасної Польщі близько 500 р. до н.е. спричинив чимале господарське зубожіння і винищення людності в долинах річок Одрі і Вісли. Як зазначено вище, військовий вишкіл скіфських воєнків прямо пропорційно залежав від фізичної підготовки, і навпаки фізична культура кочових племен була повністю мілітаризованою і мала прикладне значення. І це не випадково, часті військові конфлікти між кочовими племенами Євразійського степу вимагали від скіфських чоловіків і жінок постійного бойового вишколу. Жінки так само як і чоловіки виховувалися у жорсткій формі майбутніх воєнків – захисників своєї території. Тому історичні свідчення розповідають нам про участь скіфських і жінок у військових походах разом з чоловіками. Жіноча половина вмiло володіла зброєю ближнього бою, влучно стріляла з луку та метала спис, вправно сиділа у сідлі (скіфи одні із перших почали використовувати повстяні сідла, повстяними були і помешкання кочовиків), терпляче переносила важкості воєнної кампанії.

Історія фізичної культури скіфів і сягає сивої давнини, коли фізичним вишколом юнаків і дівчат відали жерці. Фізичне виховання в цей час носило ініціативно-обрядові характеристики. Майже III тис. років тому назад, усі кочові народи не мали метричних документів, а основою усіх племен були воїни, які боронили свою землю, ходили у військові походи, обирали жінок для створення сім'ї, ділили здобич одержану у результаті перемоги над іншими народами. В цей час саме жерці вирішували вік, коли молоді юнаки і дівчата переводились до старшої вікової категорії і одержували статус повноправного члена свого роду чи племені. Такі рішення жерці приймали після того, як юнаки і дівчата проходили ініціативні посвяти. І саме останні у скіфів були спрямовані на демонстрацію фізичної готовності молодих людей переборювати усі негаразди кочового і військового життя. Зазвичай ініціативні заходи у скіфів відбувалися у вигляді спортивних свят (можливо на це вплинув контакт кочівників з грецькими

колоністами, які освоювали землі Північного Причорномор'я). У перший день літнього сонцестояння жерці, які зберігали традиції таких обрядів, проводили спортивні змагання. Усі кочівники були сонцепоклонниками, адже сонячні промені дають тепло, життя і гарний врожай. Сакральність цієї дати для скіфів і сарматів мала не аби яке значення: під час літнього сонцестояння день найдовший, а ніч найкоротша, день – це уособлення добра, а ніч – уособлення зла, саме перемогу добра над злом святкували кочівники під час таких ініціацій. Молоді юнаки і дівчата, отримавши путівку у доросле життя, повинні були у своїх вчинках керуватися добром і позитивізмом. Розпочиналися такі заходи танцями, ініціанти ставали великим колом і рухалися праворуч і ліворуч, зближуючись і віддаляючись. Символізм таких танців полягав у колі, яке уособлює життєдайне Сонце і нескінченність роду. Потім жерці давали команду про початок битви між групами молодих людей, які носили символічний характер, юнаки і дівчата під час цих воєнних акцій дужалися дерев'яною негострою зброєю. Такі розваги присвячувалися богові війни Арею, який захищав скіфів від поразок під час бойових кампаній. Наступними видами змагальної програми, в цей день, були змагання борців, кулачних бійців, стрільків з луку, металників спису у ціль і на дальність, металників каміння вціль за допомогою пращі, (праща – зброя легкоозброєних скіфських вояків), перенесення на дальність великих каменів (змагальний вид, яким доповнили номенклатуру ініціативного заходу скіфи-землероби), перегони верхи на конях. Жінки теж брали участь у цих змаганнях зі стрільби і метань, верховій їзді, адже у середовищі кочівників жінка мала особливий статус, її обов'язки не зводилися до хранительки домашнього затишку, вони разом з чоловіками воювали, полювали, вирощували тварин, мала право мати власну зброю, про це свідчать вазописи з грецьких міст Північного Причорномор'я. Окрім спортивних змагань жінки демонстрували своє вміння у творчих конкурсах: вони ткали тканини, виготовляли повсть, шили одяг, прикрашали його різноманітними аплікаціями, виготовляли повстяні сідла і святкове вбрання для коней і оздоблювали їх орнаментами з етнічної тематики. Як бачимо зазначені конкурси передбачали перевірку готовності скіфської молоді до майбутнього дорослого життя. А результати таких ініціацій давали можливість жерцям визначити готовність юнаків і дівчат змінити власний статус і перейти до повноправних членів свого суспільства. Ідентичність цих заходів зберігалась до кінця IV ст. до н.е. А з наступного століття ми відмічаємо вплив давньогрецької агоністики на фізичну культуру скіфів. Відбувається обмін надбаннями у сфері фізичної культури між еллінами і жителями степів. Поступово ініціації втрачають обрядовість і лишаються у побуті кочівників звичайними спортивними святами. В цей же час, стрільбу з луку на дальність у скіфів запозичили греки-олівіополіти. І під час спортивних свят в Ольвії лучники користувалися скіфським, а не еллінським луком, останнім греки користувалися лише на полюванні (за інформацією Платона і Феофраста). На островах Самос і Теос та в деяких грецьких містах знайдено написи зі згадками про змагання лучників. У олівійському написі, датованого IV ст. до н.е. названо дивовижний рекорд лучника Анаксагора, який пустив стрілу на відстань 282 оргії (близько 540 м.). Греки-олівіополіти виготовляли свої луки за скіфським зразком [6]. Мешканці Ольвії відродили занедбану славу спортивних змагань на честь славетного кіммерійця, героя троянської війни – Ахіллеса. Ігри на його честь носили назву Ахіллеї, які виростили зі свят місцевого значення та набули статусу панегерій (спортивне свято за участю греків з різних міст-полісів метропольної і колоніальної Греції). Спочатку програма ігор була біговою, про це згадував Еврипід, говорячи про розмічені стадії на Ахілловому дромі (бігові доріжки). Але є згадки античних істориків, які говорять про можливість змагань з бігу, які влаштували олівіополіти на Тендрівській косі ще аж у VI ст. до н.е. На благословенній статус Ахіллей, вказує декрет Нікерата (II ст. до н.е.), який засвідчує благословення олівійських агонів Дельфійським оракулом. У ранньо елліністичну добу, коли Ольвія досягла свого найвищого розквіту, тоді вона і змогла проводити спортивні змагання, які мали статус загальногрецьких. Судячи з історичних джерел, Ахіллеї відвідували громадяни міст Північного Причорномор'я та деяких малоазійських міст, зокрема з олівійської метрополії Мілета. Спортивний фестиваль на честь Ахіллеса проводилися один раз на декілька років, і тривав кілька днів. Згодом до бігової програми додаються перегони вершників і колісниць, до речі останні могли бути запряженими одним, двома або чотирма конями чи мулами. У одному з видів змагань потрібно було домчати до фінішу, не погасивши запалений на старті смолоскип. Візничий захищаючи вогонь щитом, повинен був вправно володіти і колісницею. Про такі цікаві змагання розповідають нам малюнки на амфорах переможців Ахіллей, які виготовлялися на замовлення організаторів ігор у столиці грецької метрополії – Афінах.

Інші греки з Херсонесу, під час власних спортивних фестивалів, використовували змагальний вид метання каміння за допомогою пращі – який вони називали анкіломахії.

Все життя кочівників пов'язане з кінями, які вважаються скіфами священними тваринами. Їхні коні, півтора метри заввишки, були досить витривалими та могли без водопою долати великі відстані. Основою скіфської армії були озброєні луками та списами легкоозброєні вершники, які маневруючи навколо противника осипали його тисячами стріл та сотнями дротиків. У пішому порядку скіфи майстерно володіли мечем, пращею, списом та луком. Тому з раннього дитинства батько навчав сина вправно керувати конем, коли дитині виповнювалося шість років. Дівчаток також навчали верхової їзди, тому скіфські жінки були вправними вершницями. Дітей старійшини з раннього дитинства починали вчити володіти зброєю у пішому порядку та сидяти верхи на конях. Під час народження сина, батько дарував йому зброю, яка мала бути для дитини засобом здобутку матеріальних цінностей, харчів, слави та поваги старійшин. Про військові звичаї скіфів ми дізнаємося з "Історії" Геродота "Військові звичаї у них такі: скіф п'є кров першого забитого ним ворога, а голови всіх забитих у бою відносять до царя, бо

той, хто приніс голови, дістає частину захопленої здобичі, а той, хто не приніс – не дістає". Про скіфських жінок історик пише "Жінки їздять верхи, стріляють з луків і кидають дротики, сидячи на конях, і б'ються з ворогами, поки вони дівчата, а заміж вони не йдуть, поки не заб'ють трьох ворогів, і оселяються жити з чоловіками тоді, коли принесуть звичайні жертви. Та, що вийде заміж, перестає їздити верхи, аж доки не прийде потреба виступати у похід". Після загибелі батька, старший син очолював і забезпечував сім'ю всім необхідним.

Скіфська військова тактика базувалась на створенні масового легкого кінного війська практично без обозу. Все постачання (і запаси бронзи в тому числі) забезпечувалось за рахунок пограбунку сусідніх племен. Нові наконечники стріл замість використаних відливались в маленьких переносних формах, а самі ковалі, очевидно, входили до складу кінного загону. Таке військо було надзвичайно рухливим, а при більшій далькості і пробивній силі стріл могло постійно триматись на безпечній відстані від ворога. Недарма Геродот називає скіфів "кінними стрільцями з лука".

Скіфи уміли робити снігоступи, за допомогою яких легко рухалися сніговим покривом узимку, про це розповідають нам грецькі і римські торговці: "Скіфи мали велику ногу (снігоступи), якою вони прикривались від негоди і на якій легко долали снігові замети". Мандрівник із Марселю Пітсас у 360 році писав про скіфів у своїх мандрівних записках: "На землях скіфів ми бачили дивно одягнених у шкіри тварин людей з довгими дошками на ногах".

Скіфи володіли знаннями про оздоровчий ефект впливу теплого повітря та ефірних масел на організм людини. Геродотівська "Мельпомена" згадує скіфські лазні: "Скіфи беруть насіння цих конопель, входять під повсть і кидають насіння на розпечене каміння. Від кинутого насіння здіймається такий дим і пара, що ніяка грецька лазня не перевершить цієї скіфської. Скіфи захоплюються такою лазнею і виють від утіхи, це заміняє їм обмивання, бо вони зовсім не миють собі тіла водою. Жінки їх, труть об шорсткий камінь, кипарисове, кедрове й ліванне дерево, підливаючи до них води, і густою масою, що при цьому утворюється, вимазують собі все тіло і обличчя, це дає тілу приємний запах, а коли на другий день знімуть мазь, то воно стає чистим і глянцеватим".

Після появи у причорноморських степах сарматів, які безперестанку воювали зі скіфами, військова та державна сила останніх почала слабнути. Після поразки у війнах з сарматами скіфи розділяються на дві великі гілки, одна – розпочала міграцію у Зауралля, а інша осіла в Криму. Витіснені до Криму скіфи, ще протягом двох століть змогли зберегти свою ідентичність, і обкласти даниною грецькі міста Ольвію і Херсонес, воювали з Боспорським царством. А у I ст. до н.е. скіфи поступово розчинилися серед сарматських племен. Шість століть панували сармати в степах Північного Причорномор'я, займаючи територію від Дону до Дністра. Сарматське суспільство було цілком воєнізованим. Воїнами були і чоловіки, і жінки, які носили такий самий одяг, як представники сильної статі. За свідченням Корнелія Тацита "...у сарматів має значення не лише голос вождя: вони всі підбурюють один одного не допускати в битві метання стріл, а попередити ворога сміливим нагиском і вступити в рукопашну". Сарматський період в історії військової справи – це час, коли зростає значення важко озброєної кінноти і прийомів ближнього бою. Основу війська ранніх сарматів складали легкоозброєні кінні стрільці, одягнені в шкіряні лати і шоломи. Але вже в пізній період сарматської доби військова перевага була забезпечена дружинами важко озброєних вершників (катафрактаріїв). Чисельність таких загонів і їхня роль у війську сарматів постійно зростали. Захищений панцером з металевих або рогових пластинок і конічним шоломом, знатний воїн перекидав супротивника списом і добивав його довгим мечем. Своїх коней сармати теж одягали в спеціальну зброю. Довгі мечі сармати носили на лівому боці, а на правому – короткі, схожі на скіфський акінак. У похованнях сарматів археологи іноді знаходять по декілька сотень наконечників стріл. Помпоній Мела писав про сарматів: "Плем'я войовниче, вільне, непокірне і до того жорстоке і люте, що навіть жінки беруть участь у війнах нарівні з чоловіками".

Своєрідною особливістю суспільного ладу сарматів, особливо в ранній, період, було високе становище жінок в родині та суспільстві. Вони були не лише хранительками домашнього затишку і вихователями дітей, але і воїнами нарівні з чоловіками. Знатні жінки нерідко виконували почесні функції жриць. Показово, що в могилу померлої жінки, навіть дівчинки, нерідко клали, окрім прикрас і предмети озброєння. Псевдо-Гіппократ (470–356 рр. н.е.) надає і таку дивовижну деталь: "у дівчат нерідко видаляли праві груди, аби вся сила і життєві соки перейшли в праве плече і руку та зробили б жінку сильною нарівні з чоловіком". Підтверджує високий статус сарматської жінки легенда про царицю – Амагу, яку записав грекомовний письменник II ст. н.е. Полієн, в основі якої лежать реальні історичні події на межі II–III ст. н.е. Чоловік Амаги, цар Медосак, був схильним до вживання хмільного меду, через що занедбав державні справи. Амага "сама розставляла по всій країні гарнізони, відбивала напади ворогів та допомагала сусідам, яких ображали". Коли скіфське військо оточило Херсонес і останні звернулися за допомогою до Амаги, вона, спільно зі 120 добірними воїнами, кожен з яких отримав трьох коней в своє розпорядження, за добу пододала майже 200 км і раптово з'явилася в таборі скіфів. Амага вбила скіфського царя, а владу передала його синові, наказавши правити справедливо і не ображати сусідів.

Як бачимо, з зазначеного вище, на фізичний вишкіл сарматів, величезний вплив мала фізична культура попередників – скіфів. Так як останні асимілювали серед сарматських племен у першому столітті старої ери. Слабкий культурний і економічний розвиток Сарматії у порівнянні зі Скіфією, не дав можливості ідентифікуватись фізичній культурі у цілісну і організовану систему. Фізичне виховання сарматської молоді зводилось до вузьких рамок, що носили випадковий мілітаризований характер. Їхні

ініціації вимагали демонстрації готовності юнаків і дівчат до воєнних походів, які були основою сарматської економіки: грабунок оточуючих племен, обкладання їх даниною, работоргівля тощо.

Фізична культура кочових племен, які мешкали на території сучасної України, була головною частиною загальної культури цих народів. Вона давала можливість виборювати їм місце під Сонцем у боротьбі з іншими кочовими народами, була основою їхнього економічного зростання, дозволяла з легкістю долати життєві негаразди та довгий час жити вільно на своїх землях, у порівнянні з землями між річками Тигром і Євфратом, де деспотичні режими змінювалися кожні сто років.

Висновки. Отже виходячи з вище зазначеного робимо наступні висновки. По-перше фізична культура кочових народів, що населяли терени Великого Європейського степу, носила релігійно-обрядові ознаки і була виключно прикладного змісту. По-друге – вона давала можливість самоідентифікуватись і скіфам, і сарматам у самостійній етносії, які залишили у світовій історії значний пласт інформації про свої цивілізації. По-третє – культура скіфо-сарматської доби, в надрах якої формувалась молода слов'янська, створила належні умови для розвитку фізичної культури усіх слов'янських племен, які заснують одну із могутніших держав раннього середньовіччя – Київську Русь. І по-четверте – деякі надбання фізичного вишколу степових народів Північного Причорномор'я найшли своє місце в межах давньогрецьких агоністичних фестивалів колоніальних міст Кримського півострову.

Використані джерела

1. Бака М.М. Фізичне і військово-патріотичне виховання молоді / М.М. Бака, В.П. Корж // Навч.-метод. посібник. – К.: ПВА "Книга пам'яті України", 2004. – 464 с., іл.
2. Історія України написана у V ст. до нашої ери Геродотом, перекл. Спасько С.К. – К.: ФОП Стебеляк О. М., 2012. – 144 с.
3. Каляндрук Т. Б. Таємниці бойових мистецтв України : монографія / Тарас Каляндрук. – Видання шосте, доповнене. – Львів : ЛА "Піраміда", 2013. – 304 с. : іл.
4. Климов А.А. Мир древних цивилизаций / А.А. Климов, Н.А. Соломадина. – Харьков: Веста; Ранок, 2008. – 288 с.: ил.
5. Памятники литературы Древней Руси. Начало русской литературы. XI – начало XII века. Вступит. статья Д.С. Лихачёва. Сост. и общ. ред. Д.С. Лихачёва и Л.А. Дмитриева. – М.: Худож. лит., 1978.– 413 с.
6. Скржинська М.В. Античні свята в містах Північного Причорномор'я / Марина Скржинська. – К.: Наш час, 2011. – 303 с.: іл. – (Невідома Україна). – Бібліогр.: С. 299–301.

Lazorenko S., Chkhaylo M., Balashov D.

PHYSICAL CULTURE OF THE FOLKS INHABITING THE TERRITORY OF UKRAINE IN PRE-SLAVIC PERIOD

The majority of contemporary scientists, writing their researches on the physical culture history of our country, start their works with telling about physical and military training of Slavs in the period of Kiev Rus. They absolutely ignore the civilizations that lived on the territory of Great European Steppe for the absence of true information about this people. But there are Greek, Roman and Byzantine manuscripts preserved till the present days, there are a lot of historical books and scientific articles written about brave, courageous and adventurous nomads, who valiantly guarded their land from the attacks of other steppe inhabitants – the Cimmerians, Scythians and Sarmats. These are the people who inhabited Dnipro steppes long before the Slavs.

The specified steppe inhabitants, as well as most of historical ethnic groups, in the evolutionary development had a cult of honoring of the died ancestors which provided a number of actions for a coaxing of gods who defined conditions of extra-mundane existence of the dead. Initiations of dedication of young nomads to the military of a social group of a sort or the tribe were one of such actions. During the rituals future soldiers showed physical readiness to the strict requirements of the future of hard life connected with protection of the earth – the object of constant attacks other nations not only from Europe but from the Trans-Ural area.

Physical readiness and military preparation provided historical prosperity to Scythians and Sarmatians in the territory of Big European steppes.

Sports actions and sports festivals of the Scythian-Sarmatian period developed in close contact from an Ancient Greek agonistics. Therefore we note interference of two systems of physical training and we state exchange of information between them. As two cultures long time existed nearby and their relations were not limited only to economic cooperation.

There is an attempt in the article to systemize and realistically present the historical information about military and physical culture, initiative activities of the folks inhabiting the territory of Ukraine in Pre-Slavic period.

Key words: *physical culture History, physical culture, military training, the Cimmerians, the Scythians, the Sarmats.*

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.